

Прогностична компетентність педагога як науково-педагогічна проблема

Наталія Хоменко

Житомирський державний
університет імені Івана Франка, м. Житомир
<https://orcid.org/0009-0007-8225-124X>

Анотація. У роботі здійснено теоретичний аналіз наукових досліджень до визначення сутності та структури прогностичної компетентності педагога. Узагальнено спільні риси трактування цього феномена як інтегративної складової професійної компетентності, що поєднує мотиваційні, когнітивні, операційні та рефлексивні компоненти. Визначено доцільність подальших наукових досліджень проблеми формування прогностичної компетентності вчителя-логопеда.

Ключові слова: професійна компетентність, прогностична компетентність, педагогічне прогнозування.

Сучасні трансформаційні процеси в системі освіти зумовлюють підвищення вимог до професійної підготовки педагогічних кадрів, зокрема їхньої здатності до прогнозування. У цьому контексті особливої значущості набуває формування прогностичної компетентності майбутніх фахівців, що забезпечує ефективне планування професійної діяльності, передбачення можливих результатів та оптимізацію педагогічної взаємодії. Проблемами педагогічного прогнозування та формування прогностичної компетентності у випускників ЗВО, безпосередньо педагогічних спеціальностей, займалися провідні вітчизняні вчені. Проаналізуємо сучасні наукові доробки щодо трактування та змістового наповнення даної дефініції.

Результати наукового дослідження О. Погребняка, дали змогу визначити прогностичну компетентність як "...інтегративну якість особистості, яка має складну системну організацію і виступає як сукупність, взаємодія і взаємопроникнення діагностувального і прогностичного компонентів, ступінь сформованості яких відображає готовність і здатність виконувати професійні завдання й передбачає: вміння визначити напрям своєї діяльності, її конкретні цілі і завдання; передбачати кінцевий результат процесу; володіння прогностичними методиками; висунення гіпотез, їх підтвердження чи спростування тощо" [2].

У наукових розвідках Д. Пузікова прогностична компетентність учителя трактується як складна, полідетермінована, динамічна здатність особистості, котра має вагоме професійне значення, поєднує цінності, мотиви, цілі, знання, прогностичні вміння й навички, практичний досвід, що визначають спроможність учителя успішно здійснювати прогностичну діяльність задля регуляції та оптимізації своєї освітньої й самоосвітньої діяльності, педагогічного спілкування й взаємодії шляхом оволодіння їх майбутньою перспективою,

випереджального відображення й урахування потенційних ризиків і можливостей, цілеспрямованого прогнозування розвитку об'єктів, що належать до системи загальної середньої освіти. Науковцем виділено три компонента прогностичної компетентності вчителя, а саме: "ціннісно-мотиваційний, когнітивний, операційно-діяльнісний" стверджує, що саме прогностична компетентність дозволяє фахівцю здійснювати прогностичну діяльність для регулювання та оптимізації власної діяльності, спілкування і взаємодії через оволодіння їх майбутньою перспективою, випереджального відображення й урахування потенційних ризиків і можливостей, цілеспрямованого прогнозування розвитку [3].

У дослідженні В. Шаравари щодо формування прогностичної компетентності майбутніх бакалаврів комп'ютерних наук у процесі фахової підготовки, прогностична компетентність визначається як інтегрована професійно значуща якість особистості, що ґрунтується на наявності системи прогностичних знань, умінь, навичок, набутому попередньому досвіді та сприяє цілеспрямованому випереджувальному плануванню й передбаченню ймовірних змін в освіті, пошуку альтернатив і вибору оптимальних варіантів рішень професійних проблем з урахуванням потенційних ризиків і можливостей. Дослідником визначено структуру прогностичної компетентності майбутніх бакалаврів комп'ютерних наук, що містить такі компоненти: мотиваційно-ціннісний - базується на самоактуалізації особистості та формуванні інтересу студентів до прогностичної діяльності; теоретичний - його основою є знання – інформація, досвід, ідеї, що підлягають засвоєнню й визначаються специфікою галузі знань "Інформаційні технології"; технологічний – включає аналітичність, гнучкість та креативність мислення; контрольно-рефлексивний - відображає професійне усвідомлення студента в межах реалізації прогностичної діяльності, окреслює самооцінку її результативності, спонукає до подальшого науково-професійного самовдосконалення; особистісний. Обґрунтовано та розроблено критерії прогностичної компетентності майбутніх бакалаврів комп'ютерних наук: мотиваційний, когнітивний, операційний, рефлексивний та особистісно-креативний [5].

Вчені Є. Дурманенко, О. Бартків досліджували формування прогностичної компетентності у майбутніх вихователів. Розглядають прогностичну компетентність як складну (включає компоненти), полідетерміновану (зумовлену низкою психологічних, фізіологічних, ситуативних, соціальних чинників), динамічну (постійно в розвитку) його здатність усвідомлено та цілеспрямовано планувати, передбачати (структуру, зміст, етапи, відхилення та виклики, результати) та коригувати освітній процес у ЗДО, власні педагогічні дії, переживання і проєктувати та організовувати конструктивну педагогічну діяльність на підставі адекватного ймовірного прогнозу [1].

Проблему формування прогностичної компетентності сучасного вчителя як невід'ємного елемента його професійної компетентності досліджувала К. Халецька. Так, на думку дослідниці, "...прогностична компетентність учителя є синтетичним, полідетермінованим особистісно-професійним конструктом, що визначає здатність педагога координувати мету й результат професійно-педагогічної діяльності (педагогічний прогноз); визначати напрями педагогічної діяльності відповідно гіпотез; збагачувати палітру професійних функцій педагогічною прогнозологією". Прогностична компетентність дозволяє вчителю конструювати індивідуальні освітні траєкторії учнів й передбачати ймовірні змін у галузі освіти, послуговуючись потенціалом педагогічної прогностики; віддзеркалює прагнення педагога до власного професійного самовизначення та особистісного розвитку інших осіб засобами дидактики. Дослідниця пропонує структурно-компонентне наповнення феномена, що досліджується: когнітивно-інформаційний компонент; інтелектуально-ментальний; інструментально-технологічний; світоглядно-професійний компонент прогностичної компетентності вчителя [4].

Отже, проаналізувавши визначення поняття прогностичної компетентності вітчизняними дослідниками, можна зазначити спільні риси при його трактуванні: знання прогностичної термінології, науково передбачати та адекватно оцінювати власну освітню, професійну траєкторію; передбачати результати діяльності, що забезпечують потребу особистості та соціуму в конкретній ситуації; цілеспрямованість, гнучкість мислення, пошук шляхів самореалізації. Водночас, більшість науковців розглядають прогностичну компетентність як складову професійної компетентності. Проте, слід зауважити, що недостатньо на сьогодні вивчена проблема формування прогностичної компетентності вчителя-логопеда, що може стати перспективою подальших наукових досліджень.

Список використаних джерел

1. Дурманенко Є. А, Бартків О. С. Формування прогностичної компетентності у майбутніх вихователів: дидактичний аспект. *Вісник КрНУ імені Михайла Остроградського*. Випуск 2 (133), 2022. С. 124-128.
2. Погребняк О. І. Сучасні тенденції формування діагностико-прогностичної компетентності майбутнього фахівця медичної галузі. *Наукові праці Вищого навчального закладу Донецький національний технічний університет*". Сер.: Педагогіка, психологія і соціологія. № 1, 2013. С. 167–171.
3. Пузіков Д. О. Навчально-методична література як засіб формування прогностичної компетентності сучасного вчителя. *Проблеми сучасного підручника*. Вип. 21, 2018. С. 358-371.
4. Халецька К. В. Формування прогностичної компетентності майбутніх учителів математики у закладах вищої освіти: дис. док. філ. Одеса, 2024. 299с.
5. Шаравара В. В. Формування прогностичної компетентності майбутніх бакалаврів комп'ютерних наук у процесі фахової підготовки: дис. док. філ. Дніпро, 2021. 199 с.